

A független hálás emlékezőként sorolja fel a Békéscsabai Tanítóegylet alapító tagjait, később belépett tagjait, elnökeit. Teljes hűséggel mutatja be a tanítóegylet alapszabályát, Horváth János elnök székfoglaló beszédét, egy feliratot a képviselőházhoz, az iskolák jellegének megváltozása ügyében, részletet az egylet egyik jegyzőkönyvéből, a feliratot a bécsi világi kiállításon való részvétel támogatásáról, stb. Ezek mélyebb betekintést engednek az egylet nagyon küzdelmes életének egy-egy részletébe.

SZABÓ ISTVÁN:
A KÖZÉPKORI MAGYAR FALU
Bp. Akadémiai Kiadó 1969. 251 l.

A jelen sorok írója e folyóirat hasábjain korábban (Békési Élet 1968. 1. sz. 130—131. l.) ismertetést adott közzé a magyar paraszti múlt nagynevű kutatójának, Szabó Istvánnak „A falurendszer kialakulása Magyarországon (X—XV. század)” c. könyvéről. Itt megállapítani kényszerültünk, hogy „egy, a magyar falurendszer kialakulását tárgyaló, a kérdéskört sokoldalúan és finoman elemző munkában feltétlenül helye lenne olyan tárgyköröknek, mint mindenekelőtt a művelési rendszerek kérdése... , illetve az e problémakörrel kapcsolatban levő állandósult jobbágytelek kérdése. Hiányoltuk a munkából a falu lakói társadalmi hovatartozásának, a falvak jogállásának... tárgyalását.” Jóllehet már akkor ama sejtésünknek adtunk hangot, hogy „az általunk hiányolt kérdések tárgyalása nem képezte itt tárgyát a szerző vizsgálódásának”, mégis ezt bizonyossággá Szabó Istvánnak e sorok írójához intézett levele tette, melyben jelezte, hogy újabb, a középkori faluról szóló, a korábbi kötetből „számon kért” hiányosságokat „eltüntető” munkája a kiadó kezében van. Értethető, hogy különösen fokozott érdeklődéssel vettük kézbe az 1969-ben megjelent, a középkori magyar falu történiáját tárgyaló Szabó István-művet.

Szabó István írta új könyve előszavában: »A középkori magyar falu« szervesen összefügg a falurendszer kialakulásának a szerző tollából 1966-ban napvilágot látott történetével. Ennek során mintegy alapot rakott le a falu történeti rajzához. Az

Összegezésül: a szerző a tanítóegylet élete egy részének felidézésével, annak értékelésével, s megállapításaival nemcsak emlékezteti, de *tanítja* is az olvasót. Megtanítja arra, hogy a jelen pedagógusnemzedéknek szívében is éljen a vágy arra, hogy mindig keressék az újat, a korszerűt, mint elődeink.

Végül egy kérdést a szerzőhöz: hogyan alakult az egylet élete az első tíz év után? (Békéscsaba, 1970. A Pedagógus Szakszervezet Városi Biz. kiadása.)

CSETE JOZSEF

1966-ban kiadott munkában a falurendszer létrejöttét vizsgálta, mostani munkájában pedig meghatározta a falu szerkezetét, gazdálkodása megkötéseit, a faluközösségnek s magának a falunak mindennapi életét, élete folyamának kisebb-nagyobb eseményeit. „(7. l.) Szabó István vállalt feladatát — az úgyszólván kötelezően szokásos *majdnem* vagy *szinte* szócskák elhagyásával mondhatjuk — maradéktalanul teljesítette. Szabó István két könyve elvitathatatlanul a középkori magyar falu szintézisét, magas szintű, nemzetközi horizontú összefoglalását adja. Olyan szintézis ez, amely teljes, szinoptikus képet rajzol a honfoglalástól 1526-ig eltelt mintegy hat évszázad magyar falujáról — jobbára ama korszakról, amikor a „feudális középkori Európa döntő többségében falusi Európa volt” (9. l.) — anélkül, hogy egy pillanatra is szem elől tévesztette volna a kérdéskör lezáratlanságát. „Az ilyen munka nyilvánvalóan nem lehetett hézagtalan. Egyes vonatkozásokban felette szegényes is maradt. Kézenfekvő, hogy felvetett kérdéseit a jövő kutatók lényegesen előbbre tudják vinni” — írta (7. l.). Ha meggondoljuk, hogy a középkori magyar falu közel húsz-ezer falut jelent, ha tudjuk, hogy — bár a százezret is meghaladja a forrásként számba vehető oklevelek száma, de ezek a feudális uralkodó osztály birtokjogának igazolását célozták, s rendeltetésüknél fogva sem törődhettek a falu anatómiájával, így érthető: — „egy-egy oklevélből sem igen többet, mint egy-két szót lehetett fi-

gyelembé venni" (7. l.), s ha nyomatékosan rámutatunk, hogy a falu a feudalizmus elnyomott osztályát, a jobbágyságot jelenti: „ők alkották a népesség zömét: az ország tele volt parasztfalvakkal, s a jövőre nyugodott rajtuk" (240. l.), onnan toborzódtak a középkori (mezővárosok) parasztpolgárai, érezzük és értjük meg igazán a Szabó István-i munkának nemcsak grandiózus méreteit, hanem mélyreható jelentőségét is.

A falu gazdaságának, társadalmának, jogának kérdései, melyeket a „Falurendszer"-ből hiányoltunk, szervesen illenek be a széles skálán mozgó „Középkori magyar falu" tematikájába. Egy rövid ismertetés aligha vállalkozhat többre, mint a fő problematikát sejtető fejezetcímek felsorolására. Az egymást követő fejezetek (Az üzemegeység, a telek; A falu gazdasági egysége; Társadalom és közösség; A falu határa; A falukép; A falu békéje; Kereszténység és pogányság; A család, az otthon és a falusi élet) a falu gazdaságának, gazdálkodásának, faluközösségi társadalmának, térbeli struktúrájának, jogának, a jobbágyok „ideológiájának", mindennapjainak nemcsak és nem elsősorban logikus egymásutánját adják, hanem az egymásmellettséget, az egyes faktorok egymásra gyakorolt kölcsönhatásában élő sokarcú egységet és ellentétet, a falut, a falu jobbágyságait, nemeseit, papjait mutatják be. Szabó István a történelmi metodika széles skáláján játszott, egyaránt otthon volt a „mikro"-filológiában, a találó és megbízható általánosításban, a statisztikában, valamint a lényegyet kiemelől szelektálásban. Lenyűgöz bennünket gazdagon dokumentált — Békés megyei vonatkozású adatokat is szép számmal hasznosító — előadása. Nem voltak tőle idegenek a szoros

értelemben vett történettudománytól elhajló diszciplínák sem. A középkori magyar falu mint egész rekonstruálásában — a komplex módszer jegyében — mintaszerűen adaptálta a történelmi segédtudományok, a régészet, a néprajz eredményeit. Ha egyik-másik *elvi* jellegű megállapítással vitatkozhatnók is [pl. aligha érthetünk egyet Szabó Istvánnal abban, hogy a jobbágyságot (egységes) *rendi* osztálynak kell tekinteni (80., 171., 211., 215. l.) vagy pl. magunk inkább a feudális birtok**birás**ban, mintsem a feudális birtok**jog**ban látnók a feudális elnyomás szülőanyját (105. l.) stb.], Szabó Istvánnak őszinte és eredményes törekvése a marxista történetfelfogás érvényesítésére felment bennünket a polémia széleskörűségének szüksége alól.

Előszavát így zárta Szabó István: „1988 júliusában, a szerző, életének hetvenedik fordulóján, azzal a megnyugvással teszi le a tollat, hogy a falu névének eddig többnyire érintés nélkül maradt nyomait követve, a történelem szerénynek maradó, de gondozást érdemlő tartozását róttá le." (8. l.) Sajnos — mindnyájunk fájdalma —, Szabó István örökre letette a fíradhatatlan tollat. A kiváló történész, nemzedékek tanítója, a debreceni egyetem nyugalmazott tanára, a magyar paraszti és falusi múlt avatott, felbecsülhetetlen és marandandó értékű alkotásokat hátrahagyott kutatója 1969 februárjában elhunyt. Nemcsak mi látjuk úgy (I. Kávássy Sándor: Valóság 1970. 2. sz. 98. l.), hogy a magyar falu középkori történetének Szabó István élete alkonyán létrehozott szintézise a nagy alkotó gazdag munkásságát, életművét „minden tekintetben méltóképp záró" alkotás.

DR. KRISTÓ GYULA

ÁTTEKINTÉS BÉKÉS MEGYE 1967—1969. ÉVI RÉGÉSZETI IRODALMÁRÓL

Nem véletlenül vettük az utóbbi három év kutatásával számot vető áttekintésünknek alsó határul az 1967-es évet. Ugyanis 1966-ig az őskortól a XI. század végéig terjedő időszak kutatásáról a Banner—Jakabffy Régészeti bibliográfia kötetében minden régészeti tárgyú írást megtalálunk. Azóta viszont — az elmúlt három évben — mint az alábbiakból kiderül, Békés megye

feldje nem csekély számú lelettel örvendeztette meg a régészeket, illetve a tudományunk iránt érdeklődőket.

Az 1960-as évek elején a kutatások Gyula körül összpontosultak, melynek eredménye lett a *Dankó Imre* szerkesztésében megjelent kiadványsorozat — amely napjainkban újra folytatódik. Közben szorgos munkát folyt Orosháza vidékén is. Eredménye